

“El dret a la desobediència civil i l’aprofundiment de la democràcia”

**LMX. 15.5.1994. Palau de Congressos de Montjuïc.
Barcelona.**

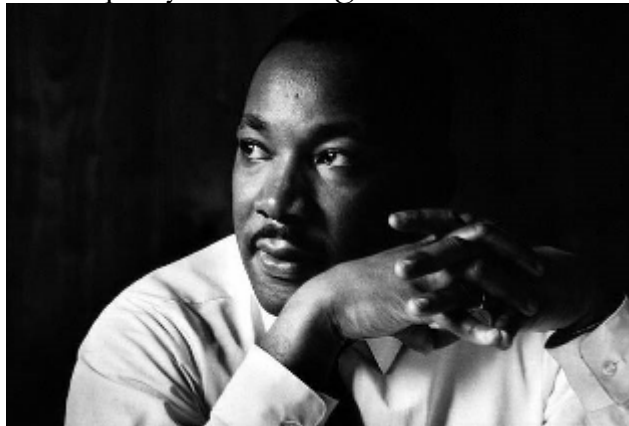
“18.1.- Una mica d’història.

L’obra de Gandhi en la consecució de la independència de l’Índia és prou coneguda. Cal fer veure, tanmateix, que no és per damunt de tot una acció místicoide, pròpia d’un santó, com de vegades se’ns ha volgut fer creure. Fou una obra eminentment política, recolzada en un ampli moviment popular, dirigida des del partit polític més poderós de l’Índia, aleshores i ara, el partit del Congrés, del qual fou secretari general polític el mateix Gandhi. Un altre aspecte important per al propòsit d’aquesta nostra intervenció és que el procés alliberador, que durà quaranta anys, fou menat en dues etapes significativament diferents. En una primera llarga etapa no es demanava la independència de l’Índia. Es volia fer bona la “Commonwealth”, l’imperi britànic. Se li donà un marge de confiança per a què es reorganitzés en la justícia dins de la seva pròpia legalitat. Fracassat aquest intent, es passà al plantejament directe de la independència.

Seguidors de l’exemple de Gandhi foren el moviment negre nord-americà d’emancipació menat per Martin Luther King, les lluites dels “chicanos” mexicans immigrants a Califòrnia, la lluita per la independència del Congo belga per part del partit Abako, liderat per Patrice Lumumba, les grans accions no violentes realitzades a França contra la guerra d’Algèria, a Alemanya contra la instal·lació de míssil nuclears i als Estats Units contra la Guerra del Vietnam; la

campanya del “Comitè dels 100” encapçalada per Bertrand Russell, contra la política nuclear britànica, l’objecció de consciència contra el servei militar a Espanya i un llarg etc.

Gaudim també als Països Catalans d’una història de la noviolència més o menys pura. Arrenca de la revolució pacífica, que menà a l’establiment del “Consell de Cent” a Barcelona en l’edat mitjana, i en segueixen fets com la llarga lluita obrera o el fet del “Tancament de Caixes” a l’inici del segle XX i, ja més a prop, la constitució i les accions de l’Assemblea del Principat de Catalunya, les rutes de “Pax Christi” i la “Marxa de la Llibertat” a la sortida del franquisme. I, després, el moviment anomenat “La Crida”, la nova estratègia d’ERC i “L’Assemblea d’Unitat Popular”.

18.2.- Fonaments.

El descobriment de la ciència cibernètica a mitjans del segle XX fou una bona ajuda teòrica per explicar fets físics, biològics i sociològics difícils d'entendre. La substitució de la força reactiva, que resta força activa, de la física clàssica (Isaac Newton) per una força retroactiva, que se suma a la força activa, de la cibernètica (Norbert Wiener) sempre representa una plusvàlua de força. Un equilibri cibernètic optimitza l'aprofitament de les forces en joc, mentre que un equilibri clàssic d'acció i reacció sempre resta i fins i tot neutralitza. La desobediència civil representa en els mecanismes d'autoritat de la societat el muntatge d'un "feed-back", d'una retroalimentació que controla eficaçment el funcionament de l'autoritat establerta i n'esmena els errors. És una forma clara de restabliment o d'aprofundiment de la democràcia.

Cal entendre que noviolència no és sinònim de passivitat. Una equivocada imatge pública en aquest sentit pot allunyar molta joventut i empènyer-la cap a activismes d'estil neonazi. La força, l'energia no solament són recomanables, ans constitueixen l'essència manifesta o amagada (matèria) de tot l'univers. Tanmateix, tampoc violència no és sinònim d'energia. La violència és una força que impedeix frontalment o esbiaixada el desenvolupament d'altres forces. I noviolència, a part del component moral de solidaritat o d'amor al proïsme que suposa, té un component intel·lectual molt alt: Trobar l'equilibri dinàmic cibernètic entre forces en conflicte (violent), talment que sense ser negades puguin ser integrades en un tot superior. En el nostre cas, es tracta de trobar la manera d'assolir la independència dels catalans sense ferir els drets legítims dels espanyols, ans aconseguir una bona fraternitat final entre les dues nacions, com ho aconseguí admirablement Gandhi entre l'Índia i Gran Bretanya. Els reis britànics, encara ara, quan van a l'Índia, visiten la tomba de Gandhi, es descalcen i pregunten a aquella gran ànima.

Les formes de la violència són moltes i molt variades i, algunes, molt astutes. "Mans brutes que maten. Mans fines que manen matar". La

més palesa i ingènua és la violència física. Però hi ha violència social, psicològica, de gènere,

TAMBÉ ES POT COMBATRE AMB SENTIT DE L'HUMOR NO VIOLENT

cultural, lingüística, econòmica, jurídica, lúdica, generacional, i fins i tot religiosa.

I, ja, des de l'origen, al final del paleolític, la gran violència té sobretot una causa econòmica: la injusta distribució dels recursos necessaris per a la supervivència humana. Podríem dir, en el nostre cas, que els catalans perdérem la independència quan s'estroncà el comerç de la Ruta de les Espècies, via Mediterrani, mercès a la conquesta turca dels passos de Suez i el consegüent trasllat del centre de gravetat econòmic a l'Atlàntic, en el pas de l'edat mitjana a la moderna.

L'orient, més místic, té un fons cultural més inclinat a la noviolència que l'occident. L'“ahimsa”, la noviolència, ja és inscrita en els “Vedes”. L'educació de la persona a occident destil·la violència, agressivitat, competitivitat fora mida pels quatre cantons. S'inverteixen molts diners en la conformació mental violenta del ciutadà occidental. I es fa sovint d'una faisó inconscient. Caldria a les nostres terres una cultura intel·ligent de vera pau. D'una banda demana més valor, més força d'esperit la noviolència que la

violència. I de l'altra, la noviolència, com hem dit, allibera molta més energia que la violència. La noviolència és una "arma" poderosíssima, més eficaç que un portaavions. Però és desconeguda, mal aplicada, desaprofitada. La vera acció no violenta demana als seus usuaris grans dosis de prudència i d'humilitat per administrar bé tan alt poder. Una precipitació en l'ús de la noviolència concita tal reacció dels poders coactius establerts que, sovint, assassinen el líder abans que aquest hagi pogut fer escola o organització adequades. L'enemic violent veu i valora més la força de la noviolència que els mateixos que la practiquen. Gandhi, de la seva banda, aturava el moviment quan se li escalfava massa. Calen bons refrigeradors com en l'energia nuclear. El secret de la força que allibera la noviolència rau en què no va adreçada reactivament a l'enemic en el conflicte, ans va adreçada al poble amic, que jau endormiscat, per a convèncer-lo que assumeixi les seves responsabilitats democràtiques i així retroactivament faci rectificar l'actuació errònia de l'enemic. En el cas de relació immediata amb l'antagonista, aquest és tractat d'antuvi des d'un possible biaix d'amic que tot home pot tenir potencialment referit a un altre, per la via de la confiança, la convicció, el raonament, el consens, la cooperació. S'apel·la al seu millor jo, sovint ignorat per ell mateix. Se'l dignifica en una contesa noble.

18.3.- Pràctica de la noviolència.

Cabalment, perquè amaga tanta força cal perfilar bé en la pràctica el fi, els mitjans, el moment, l'estil de realitzar-la. Però no és difícil de practicar. El terreny de la noviolència és transitable i cada cop és més transitat a tot arreu del món. Cal que la nostra nació oprimida comenci a obrir camí en aquesta direcció per tal d'assolir la independència que, recordem-ho un cop més, no és només un dret. És un deure de tota comunitat humana adulta, com l'és l'emancipació de tota persona humana individual adulta respecte als seus pares o tutors.

Primerament, cal formació en els "militants" de la noviolència. I, encara abans, cal formar els formadors. La noviolència exigeix un alt nivell ètic en els seus practicants. Les trampes, els dobles jocs, les clandestinitats desvirtuen l'acció no violenta. Gandhi construï uns

campaments d'entrenament, anomenats "aixrams gandhians", on els futurs lluitadors, amb la seva família, si volien, s'instal·laven un o dos anys com en un nou poble, en una nova societat on ja es vivia anticipadament igual com es preconitzava en els programes de futur per a tothom. Heus ací alguns dels aspectes en què s'exercitaven:

18.31.- No témer, ni davant de l'autoritat o de la força "pública". No témer la presó, els maltractaments, la pèrdua de la fama, la fortuna, la llibertat, la salut, la vida.

18.32.- Cercar la veritat de cada moment, la veu de la consciència il·lustrada amb la més completa informació disponible i seguir-la. Creure en la força de la veritat i exercir-la.

18.33.- No acumular béns innecessaris. No cercar l'enriquiment com a fi. Treballar físicament amb les pròpies mans. En la mida del possible tractar d'esdevenir autosuficient. Saber regular i saber-se estar (quantitativament) de menjar, de beure, del plaer. Saber callar.

18.34.- Menjar, beure, fruit, respirar, moure's, parlar adequadament (qualitativament). Usar els sentits adequadament.

18.35.- No fer violència o coacció a ningú. Estimar l'enemic. Tractar de descobrir la seva veritat. Sacrificar-se per ell. No renunciar a la bondat dels mitjans per salvar la bondat dels fins.

18.36.- Profunditat mental: concentració, meditació i contemplació.

En algunes llars, en algunes escoles, en l'escoltisme i en els nostres esplais, els educadors acosten els infants a aquests ideals. Només caldria conèixer-los millor i practicar-los amb més exigència i més generalitzadament. Molts dels nostres polítics actuals han eixit d'aquest clima mental.

Caldria, però, donar millor forma a tot plegat per obtenir-ne majors resultats. Ens cal un moviment organitzat dels nostres potencials

lluitadors pacífics per a la independència. Aquest moviment haurà d'ésser plural i minimalista, exclusivament dedicat a l'assoliment de la independència plena. Sempre que hi ha una possibilitat d'independència per a la nació catalana s'interposa la lluita de classes que la frena. Es pot dir que la dreta de CiU o l'esquerra del PSC o d'IC no són independentistes. Avantposen la lluita de classes a la lluita nacional. Per negocis uns i per solidaritat popular els altres, no volen trencar els llaços polítics amb Espanya. Ens calen independentistes que, si més no, posin al mateix nivell la lluita de classes i la lluita nacional. Un enemic de classe pot ser amic nacional i un amic de classe pot ser enemic nacional. En el moviment per a la independència cal que hi càpiguen tots els amics nacionals, gent d'esquerra i gent de dreta sense renúncia prèvia de llurs opcions de classe, tant personals com de grup, que poden exercir en altres moviments o partits.

És il·lustrativa la posició del revolucionari comunista xinès, Mao Ze Dong. Quan la invasió japonesa posà en perill la independència nacional de la Xina, cessà en la seva lluita de classe contra el conservador lliberal xinès, Txan Kai Xec. S'alià amb ell per a expulsar l'invasor. I un cop rebutjat, tornà a la lluita de classe contra ell i el guanyà.

18.4.- Gandhi ofería cinc maneres de lluitar no violentament:

18.41.- La cooperació. Una manera sorprenent. Cooperar amb l'enemic en conflicte amb nosaltres. És un vot de confiança en ell a la bestreta. És suposar que potser sóc jo l'equivocat. És reflexionar i autocriticar-se en l'acció. És un acte de bona voluntat. És una prova. Els catalans ho hem practicat a mans vessades... fins a fer-nos traïdors?

18.42.- Si, al capdavall, la consciència enraonada i ben informada ja no ho pot suportar, cal la denúncia pública justificada amb raons i el pas a les maneres següents d'actuació.

18.43.- La no cooperació. Sembla la més passiva de les cinc formes de lluita i és la que ha donat les imatges més usuals de la noviolència. Qui no ha vist la foto d'un objector de consciència al

servei militar arrossegat per terra per un policia? Sembla que no requereix una gran força d'esperit i tanmateix pot tenir efectes impensables. Els oprimits realitzen la gran feina que manté dempeus la societat. Un **no** d'ells pot fer-la caure sencera.

18.44.- La desobediència civil. En parlarem amb més detall en el punt següent perquè és el tema central de la nostra exposició.

18.45.- L'actuació alternativa.- En la cerimònia de l'investiment al final de tot el procés educatiu de l'escoltisme, se'ns lliurava una destal i se'ns deia: "Si no trobes camí, fes-te'l". Podem afegir una llarga llista de suggeriments: Si no trobes escoles, fes-te-les, si vols carnet d'identitat nacional català, fes-te'l, si vols rock català i no el trobes fet, fes-te'l, si no trobes la independència i la vols, fes-te-la.

18.5.- La desobediència civil.

De sempre ens havien predicat la virtut de l'obediència. Vingué Gandhi i ens predicà la virtut de la desobediència. El tribunal militar de Nüremberg no considerà eximent, per als militars alemanys encausats, l'obligació d'obeir als seus comandaments, consubstancial al règim militar. De vegades cal desobeir. No cal dir que hem de resistir al tirà. Fins i tot en el cas més difícil de justificar, com és el d'un Estat democràtic de dret, de vegades cal desobeir. Aquesta possibilitat, àmpliament introduïda per Gandhi i per tots els seus seguidors d'arreu del món, ha estat objecte de profundes meditacions per part de grans i responsables pensadors del món occidental. En concret, John Rawls als Estats Units i Jürgen Habermas a Alemanya l'han estudiada en el cas més problemàtic de l'Estat de dret, en vista a l'aprofundiment d'unes democràcies de tall occidental sempre greument defectuoses. La defineixen així:

18.5.1.- **Acte públic**. No clandestí. Normalment avisat a les autoritats amb antelació.

18.5.2.- **No violent**. No lesiu de cap dret dels altres ciutadans. Tanmateix això no sempre és possible. I sovint porta alguna espècie de violència psíquica.

18.5.3.- **Conscient i voluntari.** Sincer. Que apel·la al sentit de la justícia de la comunitat majoritària.

18.5.4.- **Polític [Públic].** No acte de mera moralitat individual, com l'objecció de consciència o actes fets només per motius d'inspiració religiosa.

18.5.5.- **Contrari a la llei.**- Acte de protesta. Via no legal. No cal desobeir exactament la llei, el reglament o l'ordre qüestionats. A ser possible, no contrari a les lleis fonamentals (constitucionals). Pot esdevenir que el Tribunal Constitucional jutgi l'acte anticonstitucional. Implica una fidelitat de fons a la legalitat, la qual cosa es palesa per la disposició d'acceptar les conseqüències penals que preveu l'ordenació legal vigent, davant de la infracció. Es tracta de l'últim recurs, al límit de la fidelitat a la llei.

18.5.6.- **Propòsit de canvi de la llei o de disposicions governatives.**- Sempre dins del respecte als principis d'igualtat i imparcialitat.

18.6.- Condicions de la desobediència civil.

Aquests teòrics posen les següents condicions per tal de què la desobediència civil sigui moralment acceptable:

18.6.1.- Que es tracti d'un cas concret d'injustícia manifesta, òbvia a tothom, mitjançant la informació corresponent.

18.6.2.- Quan s'han esgotat les accions legals.

18.6.3.- Que no posi en perill l'ordre constitucional (si aquest és democràtic, com s'ha suposat), tot evitant perjudicis a tercers i amb l'estratègia adequada a l'obtenció pacífica dels fins proposats. La desobediència civil dóna primacia a la legitimitat de base per sobre de la legalitat positiva vigent establerta per les forces dominants. Tota constitució democràtica afirma com a primer principi que la sobirania rau en el poble i ve d'ell. El sistema legal

establert treu la seva legitimació de l'aval del poble. La voluntat popular és anterior a l'ordenament legal. I pot donar-se el cas, i es dóna sovint, que la llei sigui contestada pel poble. L'acció de desobediència civil és incòmoda, heroica i exemplar, quan compleix tots els requisits. Habermas arriba a dir que el desobedient civil és el defensor de la legitimitat, i que l'acceptació de la desobediència civil és la prova de foc de la vera democràcia. Creu que l'autoritat, en castigar la transgressió de la llei per part del desobedient civil, cal que disminueixi el rigor penal perquè no es pot equiparar la immoralitat del delinqüent amb l'altíssima moralitat del desobedient civil.

18.7.- La independència dels Països Catalans.

No creiem utòpic dir que la independència de la nació catalana es pot assolir mitjançant una no sempre legal i sí sempre legítima estratègia adequada de desobediència civil, tot organitzant actes públics no violents, a partir de la constitució d'un moviment específic de desobediència civil en vista a l'obtenció d'aquest fi determinat. Políticament i moralment estem carregats de raó davant les instàncies europees i internacionals. A més, Espanya, té signats

els protocols de l'ONU sobre el dret d'autodeterminació dels pobles. La constitució espanyola és clarament deficient tant per la prohibició de federació de comunitats autònomes –com és el cas de

les comunitats que componen els PP.CC.-,

com per l'absència d'un capítol constitucional sobre el dret a l'autodeterminació en un Estat plurinacional com és l'espanyol actual.

La tria dels objectius concrets de desobediència civil dependran de la voluntat sobirana dels components del moviment. No es poden avançar ara. Tanmateix, la nostra imaginació ha estat manta vegada prou fecunda per trobar les actuacions més adients. Si repreníem amb doblat braó la campanya del document nacional d'identitat català amb un registre públic –ja que encara no oficial- rigorós, controlat, protegit i consultable, ens podríem comprometre molts a emprar-lo amb exclusivitat bo i assumint les conseqüències legals. Si plantejàvem seriosament la reivindicació del dret a l'autodeterminació, pocs partits polítics catalans gosarien oposar-s'hi. El tercer punt de l'Assemblea de Catalunya certament el reclamava i s'hi adheriren pràcticament totes les forces polítiques del nostre país. El partit Abako de Patrice Lumumba, en temps de la dominació belga del Congo, féu escoles pròpies. Els fills de congolesos no assistien a les escoles belgues. Els treballadors feien festa en les diades tradicionals seves i es presentaven a les portes de les empreses quan la festa era belga. Estripaven els carnets d'identitat estesos pels belgues i n'estengueren de propis. I, fins i tot, quan els

belgues, acovardits, convocaren un referèndum per a l'autodeterminació, els congolesos no anaren a votar. Argüien que ells ja sabien convocar els referèndums que els convinguessin. Els belgues abandonaren precipitadament llur colònia. Massa precipitadament. La gent del país havia emprat una pressió massa forta i massa sobtada. No havien pogut encara organitzar-se i ràpidament mitjançant la interposició del general Mobutu, els Estats Units substituïren Bèlgica i Lumumba fou assassinat. Com hem dit més amunt, la prudència és essencial en l'ús de la noviolència.

Ara a Europa som en un moment propici. Per a Espanya, el moment bo, desaprofitat pels egoistes grups polítics catalans més poderosos, fou la sortida del franquisme. Però la Unió Europea i la caiguda del comunisme fan del moment actual un nou moment històric propici. A la nostra terra sempre hi ha hagut persones individuals, partits i grups fidels independentistes. A més els partits en el govern, CiU, avui no ho descarten per la via del possibilisme. ERC ho proclama com mai no ho havia proclamat des de les primeres eleccions. I l'Assemblea d'Unitat Popular en fa punt central del seu programa. França, Itàlia i Gran Bretanya hi estan en contra per raó de greus contenciosos pendents en aquest mateix sentit, dins dels seus respectius territoris plurinacionals, que aniran esclatant un darrera l'altre. Però l'eclosió de tantes noves nacions per la via pacífica en els països de l'est ens fa dir: "I per què nosaltres no?" La nostra reivindicació pacífica evita la comparació amb els irredentismes bel·licosos de Croàcia, Bòsnia, Armènia, etc. I el fet que la nova Europa s'assenti en un clar model d'Estat de dret ens pot evitar que, davant de la nostra demanda, Espanya se senti temptada d'actuar antidemocràticament en contra nostra, com la gran Sèrbia. Si un dia, davant de la nostra demanda d'independència, Espanya ens tornés a envair explícitament per via militar, jo no sóc partidari de la resistència armada. Caldrà més que mai practicar la noviolència activa. I que el món vegi ben clar la nostra condició d'envaïts, que ara roman dissimulada.

L'argument que, hipotèticament, algun dia la nació catalana podrà esdevenir opressora no és un bon argument en boca d'aquells que, precisament ara, ens estan oprimint nacionalment.

Per tancar aquesta exposició us vull dir que, al meu entendre, un procés català exclusivament en vista a la independència, resultat de la confluència de totes les voluntats independentistes del país, es pot iniciar demà mateix lliurement, serenament, en pau i amb la més gran fraternitat amb tots els pobles democràtics de la terra, inclosos els veïns pobles ibèrics. És un bé en sí, i un deure nostre, que la nació catalana sigui independent, la mani la classe social que la mani. Jo sempre lluitaré per a què la manin les classes populars i per a què ella es mantingui solidària amb els pobles desheretats de la terra. Però la nostra nació en el dia de la seva independència serà manada per qui ella vulgui majoritàriament”.

Lluís Maria Xirinacs Damians